

MOSKOVA ARŞİV VE KÜTÜPHANE ÇALIŞMASI

Erhan Nalçacı

Dosya editörü, nalcaci@medicine.ankara.edu.tr

Bilim ve Aydınlanma Akademisi'nin (BAA) başlıca çalışma konularından birisini reel sosyalist ülkelerdeki bilimsel çalışmaların tarihi oluşturuyor. Bu tarih içinde 70 yıl süren deneyimi ile Sovyetler Birliği'ndeki bilimsel çalışmalar çok önemli bir yer tutuyor.

Bu öneme karşın Sovyetler Birliği bilim tarihini araştırmak hiç kolay değil. Bu zorluk sadece bütün disiplinleri kapsayan uçsuz bucaksız bir alan olmasından kaynaklanmıyor. Söz konusu tarih Batı emperyalizmi tarafından mümkün olduğu kadar görmezden gelinmiş, hatta karalanmış, en iyi niyetle anlaşılamamıştır. Bu durum Batı kökenli kaynakları güvenilmez veya eksikli kılıyor.

Öte yandan Sovyetler Birliği tarihi düz bir ilerleme tarihi değildir. Çok çetin sınıf mücadelelerine sahne olan bu tarih kendi içinde dönemlendirilmelidir. Oysa bu tarihin Marksist bir analizinin halen doyurucu olmadığını fark ediyoruz. Bu eksiklik de Sovyet bilim tarihi konusunda çalışmaları kısıtlamaktadır. Sonuçta verili dönemin siyasetinden bağımsız bir tarih anlayışına sahip değiliz.

Ayrıca kaynakların Rusça olması ve bu dile hâkim yeterli bilim tarihçisine sahip olmamamız da önemli bir sorun olarak duruyor. Madde, Diyalektik ve Toplum (MDT) dergisinde "Sovyetler Birliği'nde Bilim" hemen her sayıda açılan bir dosya olmasına rağmen, yapılan çalışmalar sınırlı sayıda İngilizceye çevrilmiş veya İngilizce yazılmış kitaplara, metinlere dayanıyor. Oysa Rusça olarak belgeler ve o dönem yazılmış kitap ve makaleler Rusya'da arşiv ve kütüphanelerde bulunuyor.

Bütün bu güçlükleri aşmak için BAA Moskova'da bir hafta süren bir arşiv ve kütüphane gezisi düzenledi. 2019'un Eylül ayının ilk haftası gerçekleştirilen çalışmada Rusya Bilimler Akademisi Arşivi (ARAN) ve Lenin Kütüphanesi olarak bilinen Rusya Devlet Kütüphanesi ziyaret edildi. Ayrıca sahaf ve ilgili müzeler gezildi.

On beş kişiden oluşan ekip farklı bilimsel disiplinlerden BAA üyelerinden oluşuyordu. Herkesin Rusçası yoktu veya yeterli değildi ancak dört Rusça bilen arkadaşımız çalışmaya eşlik etti. Çalışmada alanı tarih olan sadece bir kişi vardı. O da bilim tarihçisi değildi. Dolayısıyla bu mütevazı çalışma "meslek" olarak oldukça amatör bir ekip tarafından gerçekleştirildi.

Buna karşın BAA ekibinin profesyonel bilim tarihçile-

rine göre bazı avantajları vardı. Öncelikle siyasi olarak Sovyetler Birliği'nin oynadığı dünya tarihindeki devrimci role inanıyorlardı. Tarihi Marksist açıdan kavramaya ilişkin bir donanımla hareket ediyorlardı. Ayrıca üstlendikleri göreve inanıyor ve kolektif bir anlayışla kısa bir zamanda en iyisini yapmaya dönük bir motivasyonla çalışıyorlardı.

Rusya Bilimler Akademisi Arşivi'ne araştırılacak konularla ilgili olarak Moskova'ya gitmeden önce başvuruldu. Bir hafta süre içinde üç kez ziyaret edilerek ilgili belgelere ulaşılmaya çalışıldı. Arşiv çalışmasının hiç kolay bir iş olmadığı ortadaydı. Sadece evrakın çok kıymetli olmasından dolayı sağlam bir bürokrasi tarafından korunuyor olması nedeniyle değil, örneğin Rusça el yazısıyla yazılmış mektuplar ve diğer evraklar daha fazla profesyonelliği gerektiriyordu.

Buna karşılık Lenin Kütüphanesi'nin Sovyetler Birliği'ne dair eşsiz hazinesi sadece ilgilenmemizi bekliyordu. Ekip ağırlıklı olarak zamanının çoğunu kütüphanede geçirdi. Elde edilen belgeler Türkiye'ye üzerinde araştırmaların sürmesi için getirildi.

Bu şekilde BAA'nın Sovyet bilim tarihine ilişkin yaptığı çalışmalarda bir gömlek ileriye sıçranmış oldu. Orijinal belgelere dayalı bir tarih anlatısı geliştirme şansı doğdu.

MDT'nin bu sayısından itibaren bu belgeleri *Moskova Arşiv ve Kütüphane Çalışması* dosyası içinde sunmaya başlıyoruz. Dosyada yer alan her yazı başlı başına bir makale haline dönüşmemiş olabilir. Ancak elde edilen belgelerin kısmen ham halleriyle de bilimsel çevrelerle paylaşılmasına dönük bir etkinlik sürdüreceğiz.

Eğer olanak olursa BAA Sovyetler Birliği'nin kentlerinde sosyalist geçmişin izleri üzerinde bilgi, belge toplama çalışmasını ve ziyaretlerini sürdürecektir. Birkaç sene içinde oluşturduğumuz arşivin Türkiyeli araştırmacılar hatta uluslararası çevreler için önemli hale geleceğini tahmin ediyoruz.

Üçüncü Enternasyonal Anıtı, bilinen diğer adıyla Tatlin Kulesi, 1917 Ekim Devrimi'nin ardından 1919 yılında Rus sanatçı ve mimar Vladimir Tatlin tarafından tasarlandı. Anıt, devrim niteliğinde bir tasarımdı. Bolşevik devrimini müjdeleyen, Rusya'daki Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümü olan 8 Kasım 1920 tarihinde heykeltıraş Vladimir Tatlin, Petrograd'da 3. Enternasyonal için tasarladığı anıtın maketinin açılışını yaptı. Bitmiş haliyle Komintern'e ev sahipliği yapması planlanan yapı, Eyfel Kulesi'nden daha yüksek olmasının yanı sıra ayrı ayrı dönen yapılara sahip dört katmanıyla Sovyet sosyalizminin dinamizmini temsil edecektir.

DOSYA: SOVYET TARİHİNDEN BELGELER